

JOLANTA BUJAS-PONIATOWSKA

UNIwersytet Jagielloński

ANDRZEJ EDWARD GODEK

UNIwersytet Jagielloński

KAMIL PONIATOWSKI

KRAKÓW

ŻYCIE I AKTYWNOŚĆ WACŁAWA RASZKA (1764–1837)
W ŚWIETLE ŹRÓDEŁ

WSTĘP

Działający na przełomie XVIII i XIX w. Wacław Raszek należy do grona muzyków, o których – mimo zainteresowania ze strony badaczy – wiadomo nader niewiele. Na lakoniczne komunikaty dotyczące Wacława Raszka (czasami określane go jako Raszko, Raszke czy Raschek), ale też Ludwika, Ludwika Wacława, a nawet Antoniego Raszka, natknąć się można m.in. w opracowaniach poświęconych życiu muzycznemu w Gidlach¹, na Jasnej Górze w Częstochowie² czy w kościele pw. św. Benona w Warszawie³. Niejasności dotyczące właściwie wszystkich podstawowych informacji na temat muzyka, tj. jego imienia, lat życia, ośrodków, w których przebywał, czy przypisywanych mu utworów muzycznych, doprowadziły do licznych nieścisłości, pomyłek i niesprawdzonych hipotez. Przedstawione w poniższym artykule dane faktograficzne mają na celu nie tylko znaczne uporządkowanie, lecz także poszerzenie wiedzy na temat muzyka, który odegrał niebagatelną rolę w życiu muzycznym przełomu XVIII i XIX w. na ziemiach polskich.

1 Robert Świętochowski, „Kapela oo. Dominikanów w Gidlach”, *Muzyka* 18 (1973) nr 4, s. 72; Karol Mrowiec, *Katalog muzykaliów gidelskich*, Kraków 1986, s. 14; Aleksandra Patalas, „Muzyka w sanktuarium Matki Bożej Gidelskiej”, w: *Życie muzyczne w klasztorach dominikańskich w dawnej Rzeczypospolitej*, red. Aleksandra Patalas, Kraków 2012, s. 64.

2 Paweł Podejko, *Katalog tematyczny rękopisów i druków muzycznych kapeli wokalno-instrumentalnej na Jasnej Górze*, Kraków 1992 (= *Studia Claromontana* 12).

3 Ryszard Mączyński, *Muzyka i teatr. W kręgu kultury zakonnej Warszawy XVII–XIX wieku*, Toruń 2018.

ŚRODOWISKO RODZINNE I POCZĄTEK AKTYWNOŚCI MUZYCZNEJ

Zgodnie z obecną wiedzą można stwierdzić, że Wacław (a właściwie Ignacy Wacław) Raszek urodził się w Rychnovie nad Kněžnou, niewielkim mieście w regionie Hradec Králové, jako syn Jana Raszka (w akcie chrztu notowanego jako Raschek) i Doroty z d. Szynberskiej. „Raschek” to nazwisko dość często występujące w źródłach metrykalnych Rychnova z II poł. XVIII wieku. W toku poszukiwań archiwalnych w samych tylko księgach chrztów z lat sześćdziesiątych XVIII w. odnaleziono zapisy dotyczące kilkanaściorga dzieci różnych Raszków⁴. Można więc zakładać, że było to miejsce, gdzie familia ta osiedliła się na stałe. Małżonkowie Jan i Dorota Raszkowie mieli przynajmniej pięcioro dzieci, w tym Baltazara Józefa ochrzczonego 27 II 1763 r., Ludmiłę Rozalię ochrzczoneą 20 II 1765 r., Józefę Katarzynę ochrzczoneą 17 IX 1768 r., a także bliźnięta Józefa Antoniego i Ignacego Wacława ochrzczone 1 II 1764 roku⁵. Ostatni z wymienionych jest według wszelkiego prawdopodobieństwa późniejszym kompozytorem i muzykiem, pomimo pewnych rozbieżności w stosunku do innych danych zgromadzonych w toku badań. Mianowicie w metryce chrztu imię Wacław nie jest pierwszym, a drugim nadanym dziecku; co więcej, rok 1764 wyprzedza o dwa lata datę, którą sam kompozytor często (choć nie zawsze) podawał jako rok swojego urodzenia⁶. Jednak posługiwanie się niewłaściwą datą urodzenia wskutek pomyłki, a nawet celowego „odmładzania się” było dość często stosowaną praktyką w omawianym okresie⁷. Należy zauważyć, że księgi metrykalne z Rychnova nie zawierają w latach sześćdziesiątych XVIII w. innego wpisu odnoszącego się do Wacława Raszka, a jego rodzice według wszelkiego prawdopodobieństwa przebywali tam na stałe (o czym świadczą chrzty jego rodzeństwa w poprzedzających i kolejnych latach). Wysoce prawdopodobne wydaje się zatem, że wspomniana metryka z 1 II 1764 r. odnosi się do kompozytora.

Brak jest informacji dotyczących wczesnych lat życia Wacława Raszka. Nie wiadomo, czy pochodził z rodziny muzyków oraz czy w rodzinnym Rychnovie istniały warunki, które pozwoliłyby mu na rozwijanie umiejętności w zakresie śpiewu i gry na

4 Wśród wpisów we wspomnianych księgach metrykalnych znajdują się m.in. informacje o chrztach Franciszki Elżbiety (1 III 1762 r., córki Franciszka i Anny Raszków), Marii Wiktorii (23 IX 1766 r., córki Wacława i Anny Raszków) oraz Ignacego Baltazara (30 IX 1766 r., syna Józefa i Elżbiety Raszków), zob.: Státní Oblastní Archiv v Zámrsku, zespól: Farní úřad římskokatolické církve Rychnov nad Kněžnou, sygn. 142-7, Matrica Baptisatorum, Copulatorum, Mortuorum. Liber IV ab anno 1734 usq[ue] 1770, s. 518, 603, rkps.

5 Ibid., s. 532, 566, 636, 545.

6 Co ciekawe, na liście nauczycieli Instytutu Puławskiego z 1824 r. przy nazwisku Raszka określono jego wiek na 68 lat (wskazując na rok urodzenia 1766); liczba ta następnie została przekreślona i poprawiona na 70 lat (rok urodzenia 1764), zob.: Archiwum Państwowe w Lublinie (dalej: APL), zespól: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 10, Pismo prefekta Instytutu w Puławach do kuratora Województwa Lubelskiego, Puławy 30 VI 1824 r., s. 50, rkps.

7 Wśród muzyków, których roczna data urodzin była mylona lub zmieniana, można wymienić m.in. Fryderyka Chopina oraz braci Kąskich.

instrumentach muzycznych. W miasteczku od XIII w. istniał kościół parafialny pw. św. Pawła – być może przy nim, pod okiem działających tam muzyków młody Waclaw odebrał początkowe wykształcenie muzyczne. Centrum kultury muzycznej mógł stanowić też rychnowski zamek, należący w XVIII w. do czeskiego rodu Kolowratów.

Następne świadectwa dotyczące aktywności Waclawa Raszka obejmują już jego pobyt na terenach Rzeczypospolitej nieopodal granicy ze Śląskiem: w Żarkach i Gidlach. Informacje te pochodzą z połowy lat osiemdziesiątych XVIII w., kiedy muzyk liczył około dwudziestu lat i miał już prawdopodobnie wykształcenie muzyczne. W Żarkach spędził przynajmniej kilka lat jako dyrektor zespołu muzycznego. Potrafił również grać na organach – na taką jego profesję wskazuje bowiem list, który zachował się w zbiorach po klasztorze gidelskim:

W Żarkach dnia 5. Czerwca. Niżej wyrażony na podpisie, zeznaję, jako żadney Praetensy do WW[ielmożnych] OO[jcow] Domini[kanow] formować ani myślałem ani myślę za odprawianą Powynność /: Organisty przy Muzyce Chorowej w Gidlach:/ przeze mnie w przeciągu Czasu od drugiey Niedziele po Wielkiej Nocy, aż do Niedziele Troycy SS[wietey] exclusive. Że zaś nie podziękowałem w Ręcz przyczyna, tego jest, że byłem przeświadczony o Imci Xiędzu Kapell Majstrze ktory by mnie był przeszkadzał w tey okoliczności, gdyż już tak Uczynił raz perswadując kiedy iszy raz Imość Pan Dębecki po mnie przybył do Gidel. Oddawszy tedy Należytość y nayspokornieysze zkładając Podziękowanie za Świadczone mnie Dobrodzieystwa powtarzam że naymnieyszą nie myślę Urościć Praetensyą za wzwyż wyrażoną okoliczność, co własną ztwierdzam Ręką.

W. Raszek mpp.⁸

W powyższym piśmie brakuje daty rocznej, co znacznie utrudnia rekonstrukcję początków ścieżki zawodowej Raszka. Pisząc ten list, muzyk pracował już jako organista, więc możemy zakładać, że pismo powstało nie wcześniej niż w latach osiemdziesiątych XVIII w.; drugą datą graniczną może być rok 1797, kiedy to w Koziegłowach zmarła druga żona Raszka⁹, co pozwala domniemywać, że muzyk już wówczas nie mieszkał w Żarkach. Mimo braku możliwości dokładniejszego datowania, list dostarcza istotnych informacji. Dowodzi on okresowej współpracy z kościołem oo. dominikanów i kapelą w Gidlach wraz ze wskazaniem pełnionej tam przez muzyka funkcji. Dokument ten nasuwa jednak rozliczne pytania. Czy po pobycie w Gidlach Raszek znalazł zatrudnienie w Żarkach, czy może w czasie współpracy z dominikanami był już w tym mieście etatowym muzykiem? Czy „Imość Pan Dębecki” zapraszał Raszka właśnie do Żarek i czy ostatecznie mu się to udało, pomimo perswazji „księdza kapellmeistra”? List niestety nie podaje odpowiedzi na te pytania, więc żadnej z wersji zdarzeń nie możemy wykluczyć – zwłaszcza że kontakt

8 A. Patalas, „Muzyka w sanktuarium Matki Bożej Gidelskiej”, s. 64.

9 Archiwum Państwowe w Warszawie (dalej: APW), zespół: Akta stanu cywilnego gminy (cyrkułu) II miasta Warszawy (72/184), sygn. 24, Akta małżeństw, k. 73v–74r.

z dominikanami w Gidlach muzyk mógł nawiązać przez klasztor pauliński w Leśniewie, położonym tuż obok Żarek¹⁰. Warto też dodać, że Żarki i Gidle dzieli niespełna pięćdziesiąt kilometrów, więc regularne (choć nie codzienne) podróżowanie pomiędzy miejscowościami było jak najbardziej możliwe.

Jedynym namacalnym dowodem pobytu Raszka w dominikańskim kościele w Gidlach jest przytoczony powyżej list. Pośrednio o kontaktach kompozytora z kapelą gidelską świadczą jednak również rękopisy muzyczne: w zbiorach po tym zespole zachowało się dziewięć manuskryptów sygnowanych jego nazwiskiem¹¹, co stanowi drugą największą kolekcję nut tego twórcy (po czterestu w zbiorze przechowywanym na Jasnej Górze). Ważne jest i to, że część z tych rękopisów muzycznych jest datowana: adnotacje na kartach tytułowych wskazują m.in. na l. 1783¹², 1785¹³ oraz 1813¹⁴. Czy wobec tego można przyjąć, że Wacław Raszek działał w kapeli gidelskiej w latach osiemdziesiątych XVIII w. również jako kompozytor, a możliwe, że też kapelmistrz¹⁵? Wydaje się, że jest to mało prawdopodobne, zwłaszcza że zachowane po kapeli gidelskiej rękopisy muzyczne nie są autografami Raszka, a inskrypcje umieszczone na kartach tytułowych wskazują na przepisanie nut z innych rękopisów na potrzeby stworzenia partytury, jak to stało się w przypadku „Requiem ex B” opatrzonego adnotacją „Descriptum ex partitura Anno 1787 [d]ie 23 Martij” czy rękopisu „Missy Neo Nati Jesuli” z adnotacją „Franciskus Lhocky. Descripta pro Choro | Gidlensis Ordinis Praedicatorum Anno 1785 [...]”. Nasuwa to kolejną wątpliwość dotyczącą źródeł, na podstawie których sporządzone zostały przekazy gidelskie. Nie można przy tym wykluczyć, że sam kompozytor w czasie tej współpracy (np. w l. 1785 oraz 1787) udostępniał muzykom autografy celem sporządzenia odpisu. Inną możliwością jest pozyskanie utworów Raszka z rękopisów należących do innego, nieustalonego zespołu. Wiadomo, że zespół gidelski utrzymywał ożywiony kontakt z kapelą jasnogórską, a kontakt ten niejednokrotnie sprzyjał wymianie repertuaru muzycznego¹⁶. W przypadku zachowanych dzieł Raszka brak jest jednakże takiej zależności. Jedynym utworem ze zbiorów gidelskich, który zachował się także w przekazie jasnogórskim, jest „Requiem in Dis”. W przypadku tego dzieła analiza

10 *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. Filip Sulimierski, Bronisław Chlebowski, Władysław Walewski, t. 2, Warszawa 1884, s. 165.

11 Zob.: *Katalog zbiorów gidelskich*, <http://gidle.studiokropka.pl/>, dostęp 15 XI 2021; por. też: K. Mrowiec, *Katalog muzykaliów gidelskich*, s. 52–58.

12 Numer katalogowy 41, *ibid.*, s. 54.

13 Numer katalogowy 42, *ibid.*, s. 55.

14 Numer katalogowy 43, *ibid.*, s. 56.

15 Funkcja kapelmistrza często wiązała się z obowiązkiem sprowadzania i/lub komponowania muzyki dla orkiestry, jak miało to miejsce np. w przypadku działającego w tym samym czasie Antoniego Milwida z Czerwińska, zob.: Jolanta Bujas, *Twórczość Antoniego Milwida (1755–1837) w kontekście działalności kapeli kanoników regularnych w Czerwińsku*, Uniwersytet Jagielloński 2019 (praca magisterska).

16 Maciej Jochymczyk, „Repertuar kapeli oo. Dominikanów w Gidlach w świetle aktualnych badań”, w: *Życie muzyczne w klasztorach dominikańskich*, s. 107.

źródłowa wykazała jednoznacznie, że rękopis gidelski jest starszy od jasnogórskiego¹⁷. Brak pierwowzorów jasnogórskich dla rękopisów gidelskich zdawałby się przemawiać na korzyść hipotezy o możliwości pozyskiwania utworów od samego kompozytora. Jeśli jednak rzeczywiście skrypcy gidelscy otrzymywali kopie utworów Raszka od innego zespołu (na przykład kapeli w Żarkach, o której działalności przy obecnym stanie badań brakuje bliższych danych), to docenić należy szybkość, z jaką rozwijała się kariera muzyka, bowiem w 1783 r., kiedy przepisywano pierwsze rękopisy gidelskie, Raszek miał zaledwie 19 lat.

Odnalezione źródła archiwalne dostarczają większej ilości informacji o obecności Raszka w Żarkach. W tej właśnie miejscowości dwukrotnie zawarł on związek małżeński. Pierwszy ze ślubów odbył się 26 V 1789 r., a muzyk pojął wówczas za żonę Klarę Szretter¹⁸. Małżeństwo nie trwało jednak długo. Już w spisie ludności powiatu lełowskiego z 1791 r. Raszka odnotowano jako wdowca¹⁹. Drugi ślub odbył się 4 II 1793 r., kiedy to kompozytor poślubił Joannę Sytniowską²⁰. Co istotne, księgi ślubów z Żarek wskazują na pełnienie przezeń funkcji „magistra kapeli”. Chociaż więc Raszek prowadził w tej miejscowości zespół muzyczny, przy obecnym stanie badań nie wiadomo, z jaką instytucją był związany. W miasteczku istniał wspomniany już kościół parafialny oraz leżący nieopodal kościół oo. Paulinów w Leśniowie. Klasztor pauliński pod koniec XVIII w. zamieszkiwało jednakże zaledwie kilku zakonników. W tej perspektywie bardziej prawdopodobnym miejscem aktywności Raszka jawi się kościół farny, w którym grać mogła kapela. W takim przypadku jednakże posada kapelmistrza nie wiązała się z graniem na organach, gdyż – jak wiadomo ze spisu ludności powiatu lełowskiego – w omawianym okresie funkcję organisty pełnił Jakub Kuśliński²¹. Raszek mógł być też kapelmistrzem kapeli miejskiej, jeśli takowa istniała. Jednak musiałaby to być instytucja związana również z Kościołem, biorąc pod uwagę fakt, że trzon znanej nam wczesnej twórczości Wacława Raszka to muzyka religijna. Jeszcze jedną alternatywną możliwością na wytłumaczenie aktywności Raszka w mieście jest prowadzenie przezeń zespołu na zamku żareckim, którego właścicielem w tym czasie był Adam Męciński²²,

17 Kamil Poniatowski, *Requiem Es-dur Wacława Raszka – analiza i edycja źródłowo-krytyczna*, Uniwersytet Jagielloński 2017 (praca licencjacka), s. 63.

18 Archiwum Archidiecezjalne w Częstochowie (dalej AACz), sygn. KM 1204, Series Copulatorum Continuanda in qua Nomina Cognomina [...] ab anno 1770 Die 28 [I]anuarii, s. 94, rkps.

19 Spis ten nie jest pozbawiony omyłek, co ma miejsce również w przypadku odnotowanego wieku Raszka: 46 lat, zob.: Archiwum Narodowe w Krakowie (dalej ANK), zespół: Akta Komisji Porządkowej Cywilno-Wojskowej Województwa Krakowskiego (29/30), sygn. 49, Spisy ludności województwa krakowskiego z lat 1790–91. III. Parafie powiatu lełowskiego na li[tery] R–Z, s. 780, rkps.

20 AACz, sygn. KM 1204, Series Copulatorum, s. 122.

21 ANK, zespół: Akta Komisji Porządkowej Cywilno-Wojskowej Województwa Krakowskiego (29/30), sygn. 49, Spisy ludności województwa krakowskiego, s. 765.

22 Ibid., s. 766.

ale ze względu na to, że Raszek przez prawie całe życie związany był z instytucjami kościelnymi, wydaje się to mało prawdopodobne.

Pośrednich poszlak o zespole muzycznym działającym w Żarkach dostarczyć może wspomniany już spis ludności z 1791 roku. Chociaż nie wspomina on o zawodach poszczególnych mieszkańców, to wylicza ich w kolejności numeracji zamieszkiwanych domów. W wykazie tym Wacław Raszek pojawia się jako wdowiec i mieszkaniec domu nr 108 wraz z Janem Kareszewskim, jego żoną, córką, dwiema służącymi oraz – bezpośrednio pod nazwiskiem Raszka – „uczniami”: Mikołajem Zatuskim, Józefem Suchanskim, Wincentym Piekarskim, Jędrzejem Uniziakiem, Błażem Sikorskim, Florianem Kowalskim, Wojciechem Wrońskim, wszystkimi określonymi mianem „młodzianów” i liczącymi – według spisującego – pomiędzy 10 a 17 lat. Brak jest jednak pewności, czy wyliczenie to dotyczy ewentualnych uczniów samego Raszka, czy może właściciela domu, Jana Kareszewskiego.

PIERWSZY EPIZOD WARSZAWSKI

Nie wiadomo do kiedy Raszek mieszkał w Żarkach. W połowie lat dziewięćdziesiątych XVIII w. prawdopodobnie nadal przebywał w ich okolicach, skoro jego druga żona zmarła w pobliskich Koziegłowach. Kolejnym miejscem, w którym odnotowano jego obecność, jest Warszawa. Na pewno przebywał w niej od 1812 r., ale być może przybył tam już na przełomie XVIII i XIX wieku. Warto wziąć pod uwagę fakt, że tuż po trzecim rozbiorze Polski krajem targały kolejne niepokoje wojenne, a instytucje kościelne ubożały. Logiczne byłoby więc szukanie pracy w Warszawie, w której możliwości zatrudnienia dla artysty kościelnego były z pewnością większe niż na prowincji. Z drugiej strony Raszek mógł sam podjąć decyzję o wyjeździe do stolicy celem dalszego rozwoju kariery muzycznej.

Warto też zwrócić uwagę na obecność rękopisu „Nieszporów” Raszka w inwentarzu utworów po zespole działającym w kościele Benonitów w l. 1787–1808²³. Na tej podstawie Ryszard Mączyński sformułował przypuszczenie, że Raszek mógł być jednym z muzyków grających w tamtejszej kapeli, gromadzącej śmietankę muzyczną Warszawy podczas koncertów dawanych w ramach wolontariatu. Jeśli tak rzeczywiście było, to potwierdziłoby to ostatecznie hipotezę dotyczącą pobytu Raszka w stolicy już na początku XIX wieku.

Od 1812 r. Wacław Raszek pracował w konwiktie żoliborskim oo. pijarów jako nauczyciel fortepianu. Jego nazwisko pojawia się w zachowanych księgach za l. 1812/13, 1815/16 oraz 1816/17²⁴. Prawdopodobnie jednak jego zatrudnienie miało charakter ciągły i trwało od 1812 do 1817 r., skoro na liście nauczycieli Szkoły Elementarnej

23 R. Mączyński, *Muzyka i teatr*, s. 274.

24 Ibid., s. 207.

Nauczycieli i Organistów w Puławach wpisano, że „był przez lat 6 nauczycielem muzyki przy Konwikcie xx. piarow na Żoliborzu w Warsz[awie]”²⁵. Co prawda w szkole na Żoliborzu nauczanie muzyki odgrywało drugorzędną rolę, jednak było to miejsce elitarne²⁶, więc praca tam mogła w pewnej mierze nobilitować Raszka społecznie i ułatwić mu dalszy rozwój kariery zawodowej.

W 1815 r. w Warszawie Raszek wziął – trzeci już – ślub. Zawarcie małżeństwa udokumentowane zostało szczegółowym i dostarczającym nam wielu informacji aktem²⁷. Dzięki niemu wiemy, że trzecią żoną Raszka została Elżbieta Lewicka, młodsza od niego o ponad trzydzieści lat panna, córka warszawskiego „chirurga”. Wacław Raszek podał jako swój wiek czterdzieści dziewięć lat, czyli o dwa mniej, niż wskazywałaby metryka chrztu. Miał też warszawski adres oraz – jak się wydaje – był dobrze rozpoznawany w środowisku muzycznym, skoro świadkami na ślubie byli dwaj muzycy: Jędrzej Nizieński (który w akcie zgonu odnotowany został jako „artysta muzyczny Teatru Narodowego”²⁸) oraz pochodzący z Żarek, ale osiadły ostatecznie w Warszawie Piotr Kuliński²⁹.

Rok po trzecim ślubie, 18 VIII 1816 r., nauczyciel muzyki Wacław Raszek zgłosił narodziny swojego (prawdopodobnie pierworodnego) syna Ludwika Wacława³⁰. Zgodnie z metryką, Raszkanie mieszkali wówczas w domu nr 1863 przy ulicy Zakroczymskiej, a więc gdzieś indziej niż w dniu ślubu. Świadkami sporządzenia aktu byli ponownie muzycy, tym razem Jan Kurpiński, muzyk Teatru Wielkiego (co potwierdza akt zgonu³¹) zamieszkały przy Rynku Nowego Miasta 333 (Elżbieta przed ślubem mieszkała tuż obok, w domu nr 332) oraz Jan Kurdzielski.

Dodatkowym aspektem, który zwraca uwagę, jest kontakt Raszka z Teatrem Narodowym, przewijający się w jego znajomości z muzykami, ale też w postaci zachowanego rękopisu zatytułowanego *Polonoise de l'Opera Przerwana Ofiara composée par W. Raszko*³². Można domniemywać, że jest to polonez skomponowany jako dodatek do polskiej wersji opery *Das unterbrochene Opferfest* Petera von Wintera, którą Teatr

25 APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 10, Pismo prefekta Instytutu w Puławach do kuratora Województwa Lubelskiego, Puławy 30 VI 1824 r., s. 50, rkps.

26 R. Mączyński, *Muzyka i teatr*, s. 193.

27 APW, zespół: Akta stanu cywilnego gminy (cyrkułu) II miasta Warszawy (72/184), sygn. 24, Akta małżeństw, k. 73v–74r, rkps.

28 APW, zespół: Akta stanu cywilnego gminy (cyrkułu) VII miasta Warszawy (72/189), sygn. 125, Akta Zeyścia z Roku 1820, k. 184v–185r, rkps.

29 APW, zespół: Akta stanu cywilnego gminy (cyrkułu) III miasta Warszawy (72/185), sygn. 111, Akta Małżeństw Roku 1819, k. 84r–v, rkps.

30 APW, zespół: Akta stanu cywilnego gminy (cyrkułu) II miasta Warszawy (72/184), sygn. 26, Akta urodzeń, k. 94v–95r, rkps.

31 APW, zespół: Akta stanu cywilnego parafii Matki Bożej Loretańskiej w Warszawie (72/163), sygn. 10, Akta urodzeń, małżeństw i zgonów, s. 178, rps.

32 Biblioteka Seminarium Duchownego w Sandomierzu, sygn. 562/2, *Polonoise de l'Opera Przerwana Ofiara composée par W. Raszko*, rkps.

Narodowy pod dyktando Wojciecha Bogusławskiego wystawiał w Warszawie w 1803 roku³³. Materiał muzyczny tego *Poloneza* nie pochodzi z samej opery, więc jest to prawdopodobnie utwór autorstwa Wacława, wykonywany jako intermezzo. Nazwisko Raszka nie figuruje natomiast w (niestety niekompletnych) spisach muzyków publikowanych na łamach *Rocznika Teatru Narodowego Warszawskiego*. Przepuszcza się więc, że Raszek nie był muzykiem zespołu, a raczej z nim współpracował jako kompozytor i utrzymywał kontakty na stopie towarzyskiej.

INSTYTUT NAUCZYCIELI ELEMENTARNYCH I ORGANISTÓW W PUŁAWACH

I KANCJONAŁ MUZYKI KOŚCIELNEJ

Lata 1818–19 (a być może także drugą połowę roku 1817³⁴) kompozytor prawdopodobnie spędził w Opolu Lubelskim. Tam też 7 III 1818 r. odnotowano przyście na świat jego – prawdopodobnie jedynej – córki, Rozalii Kaliksty. W jej akcie chrztu odnotowano, że Wacław Raszek działał wówczas jako „Kapel Mayster w Miescie Opolu zamieszkały”³⁵. Już jednak w kolejnym roku 28 VIII Rozalia Kaliksta zmarła na odrę³⁶, a niedługo później Raszkowie wyprowadzili się do nieodległych Puław. Nie wiadomo, jaki zespół Raszek prowadził w Opolu Lubelskim. Być może była to kapela parafialna, chociaż dotychczas nie odnaleziono żadnych informacji na jej temat. W miejscowości tej kompozytor mógł też się znaleźć z polecenia pijarów, ponieważ działała tam prowadzona przez nich szkoła. Wreszcie Raszek mógł prowadzić zespół na dworze hrabiny Rozalii Rzewuskiej, której imieniem ochrzcił swoją córkę. Niezależnie od tego, jaką funkcję objął Wacław Raszek, porzucił ją dość szybko.

Na przełomie grudnia 1819 r. i stycznia 1820 r. muzyk zatrudniony został w Instytucie Nauczycieli Elementarnych i Organistów w Puławach w charakterze dyrektora muzyki. Urząd ten piastował prawdopodobnie do 31 I 1826 roku³⁷. Co ciekawe, jego nazwisko jako kompozytora musiało być już tam wcześniej znane, skoro Wincenty Lessel w 1818 r.

33 Biblioteka Narodowa, sygn. dDŹS XIXA 6a, [Afsz] *Za pozwoleniem Zwierzchności. Abbonowanie nro: I. Nro 414* [...], Warszawa 1803.

34 W roku szkolnym 1817/18 Konwikt Żoliborski Pijarów miał już nowego nauczyciela muzyki, Jana Kaczyńskiego. R. Mączyński, *Muzyka i teatr*, s. 201.

35 APL, zespół: Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Opolu (35/1887), sygn. 7, Księga urodzeń, s. 21, rkps.

36 APL, zespół: Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Opolu (35/1887), sygn. 34, Księga zgonów, s. 41, rkps.

37 W dokumentacji występuje pewna rozbieżność w odniesieniu do przedziału czasowego zatrudnienia Raszka w Puławach. Datę 1 XII 1819 r. podaje lista nauczycieli z 15 VI 1824 r.: APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 10, Pismo prefekta Instytutu w Puławach do kuratora Województwa Lubelskiego, Puławy 30 VI 1824 r., s. 50, rkps. Natomiast datę 1 I 1820 r. podaje wypis: APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 3, Wykaz zmian składu nauczycielskiego przy Instytucie Nauczycielskim, Puławy 30 IX 1826 r., s. 252. Według tego wypisu Raszek został oddalony „na własne żądanie Na podst. Wieku”. Być może jednak jego emerytura rozpoczęła się wcześniej, o czym w dalszej części rozważań.

wspomina w liście do syna, że „Księżna przyjęła kogoś na kilka miesięcy, kto dziewczętom we Włostowicach ma udzielać nauki śpiewu. Nauczył się on mszy chorałowej Stefaniego i pewnej mszy żałobnej Raszka”³⁸. Stosunek Wincentego Lessla – wówczas już emerytowanego i, jak się zdaje, rozgoryczonego niedocenieniem przez Czarторыskich jego zasług – do Raszka, gdy ten już objął stanowisko należące przecież uprzednio do Lessla³⁹, był wysoce sceptyczny i naznaczony zazdrością w kwestii finansowej (co sugeruje ciągle odwoływanie się do wynagrodzenia). W niedatowanym liście do syna Wincenty pisze: „Utworów Raszka widziałem już dość. Otrzymał on za swą «czystą» robotę, naszpikowaną kwintami i oktawami, 10 000 zł. pol.”⁴⁰. Wincenty Lessel prawdopodobnie obserwował pracę Wacława Raszka z boku, już jako osoba niezwiązana formalnie z Instytutem. Twierdzenie Hanny Rudnickiej-Kruszewskiej, jakoby kompozytorzy mieli współpracować w latach dwudziestych, nie znajduje uzasadnienia w źródłach⁴¹.

Dalsze informacje o Raszku pojawiają się dość często w dokumentach szkolnych, zwłaszcza w kontekście płac⁴² czy planu zajęć⁴³. Zmieniająca się na przestrzeni lat pensja Raszka była wyższa od pensji pozostałych nauczycieli (z wyjątkiem rektora szkoły), co może świadczyć o wysokim statusie muzyka w Puławach⁴⁴. Z planu zajęć muzycznych w semestrze zimowym 1820/21 wynika, że kompozytor wykładał śpiew wspólny i z podziałem na głosy, chorał, grę na klawikordzie oraz solmizację⁴⁵. Wśród uczniów na wczesnym etapie nauki rozpoznawano uzdolnionych muzycznie i przygotowywano do pracy organisty, co być może wiązało się z dodatkowymi zajęciami⁴⁶.

Nauka muzyki w Puławach wiązała się – co oczywiste – z koniecznością zakupu instrumentów muzycznych, za które odpowiedzialny był Wacław Raszek. Zdaje się, że początkowo brakowało instrumentów klawiszowych dla adeptów sztuki muzycznej. Biorąc pod uwagę fakt, że w liście z 24 V 1821 r. Raszek zgłosił potrzebę

38 Hanna Rudnicka-Kruszewska, *Wincenty Lessel. Szkic biograficzny na podstawie listów do syna*, Kraków 1968, s. 153.

39 Wincenty Lessel prowadził zespół nadworny Czarторыskich w Puławach oraz uczestniczył w zakładaniu szkoły pod patronatem księcia, lecz prawdopodobnie został z niej odsunięty po przekształceniu jej w instytucję państwową. Mogło mieć to związek z jego bliskimi kontaktami z rodziną książęcą, ale również (paradoksalnie) z brakiem kompetencji – kompozytor ten sam przyznał w listach do syna: „od nauczyciela muzyki wymaga się, żeby udzielał nauki gry na organach tudzież śpiewu figuralnego i chorałowego. Ponieważ z tymi ostatnimi umiejętnościami – zwłaszcza co się tyczy ceremonii czy rytuałów – nie jestem obeznanym, a tym bardziej z tymi, które obowiązują w tym kraju, więc może bym tego nie potrafił”, *ibid.*, s. 150.

40 *Ibid.*, s. 153.

41 Tymczasem w kolejnych listach nauczycieli i wypłat Raszek ujmowany jest zawsze jako jedyny nauczyciel muzyki, zob.: *ibid.*, s. 30.

42 APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 1–12, *passim*.

43 APL, *ibid.*

44 APL, *ibid.*

45 APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 7, Rozkład nauki muzyki i klawikordu, s. 34–35.

46 *Ibid.*

zakupu „organku do Instytutu”⁴⁷. Zapewne miał na myśli pozytyw, zwłaszcza że w tym samym piśmie zastrzegł też, że dodatkowe fundusze będą potrzebne na wypadek zepsucia się klawikordu, który zapewne był stale eksploatowany, skoro kilka razy w tygodniu ćwiczyli na nim uczniowie⁴⁸. Nazwisko Raszka pojawia się również w dokumentach związanych z nabyciem trojga skrzypiec w 1823 r., którego to zakupu kompozytor prawdopodobnie był inicjatorem⁴⁹. Wydaje się, że wielu więcej zakupów instrumentów za czasów Raszka w Puławach nie zrealizowano, skoro w 1824 r. spis instrumentów muzycznych wyglądał następująco:

Tabela 1. Spis instrumentów w Instytucie Puławskim z 1824 r.⁵⁰

Lp.	Nazwa instrumentu	Liczba instrumentów
1.	Klawikord ordynaryjny z portamentem	1
2.	Klawikord z fletami	1
3.	Fortepiano ordynaryjne	1
4.	Troje skrzypców dla Nauki Kandydatów	3

Kolejne inwestycje (lub darowizny) odbyły się dopiero w ostatnim roku pracy Wacława Raszka w Instytucie, kiedy to stan instrumentów powiększył się o jedno skrzypce, jeden klawikord i jeden „organek”⁵¹.

Z zachowanych dokumentów wynika, że przez większą część swojego pobytu w Puławach Raszek był powszechnie ceniony, zwłaszcza za swoją pracę pedagogiczną. W charakterystyce poszczególnych nauczycieli z 24 VII 1823 r. opisano go w sposób następujący:

Opis życia J[ąśnie] Pana Wacława Raszka nauczyciela Szkoły Organistów, lubo bez żadnych dołączonych dowodów, iako Człowieka moralnie dobrego, zasługuje na wiarygodność. J[ąśnie] P[an] Raszek posiada rzadką zdatność do obowiązku iako na siebie przyjął (ustnie). Korzystnie udziela się uczniom, Niezmordowana iego pracowitość i gorliwość, zgoła w ogólności Jego przykładu zachowania się zasługuje na rzetelną i sprawiedliwą zaletę⁵².

47 APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 3, List Wacława Raszka do rektora Instytutu w Puławach, Puławy 24 V 1824 r., s. 103.

48 Ibid.

49 APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 1, Pismo Komisji Województwa Lubelskiego, s. 73; *ibid.*, Pismo rektora Instytutu Puławskiego, s. 75.

50 APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 10, Inwentarz sprzętów ruchomych szkolnych Instytutu Nauczycieli w Puławach, Puławy 20 VI 1824 r., s. 39.

51 APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 4, Spis instrumentów muzycznych, s. 229.

52 APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 11, Opis życia Wacława Raszka, s. 131.

Wartość Raszka jako wykładowcy doceniano nawet w momentach konfliktów. We wrześniu 1823 r. udał się on do lekarza w Lublinie przez wzgląd na uciążliwy ból lewej ręki. Zrobił to jednak bez powiadomienia bezpośrednich zwierzchników, a jedynie pisząc list w tej sprawie do Komisji Województwa Lubelskiego, pośrednio nadzorującej szkołę⁵³. Co więcej, prosił wówczas o zwolnienie go z obowiązków nauczycielskich, proponując w zastępstwie zdolnego ucznia Zduniaka. Takie postępowanie nie spodobało się zwłaszcza dozorowi szkoły, który wystosował w tej sprawie pismo z wyrazami oburzenia do Komisji Województwa Lubelskiego. W piśmie tym zawarto ponadto pochwałę dokonań Raszka:

Nie może na koniec Dozór szkoły nie wyznać że strata takiego Nauczyciela Muzyki i jakim był W. Raszek iest wielką i nienagrodzoną, gdyby były sposoby powrócenia go temu Instytutowi o użycie ich Prześwietną Kommissyją W[ojewodztwa] L[ubelskiego] uprasza⁵⁴.

Nie zachowała się odpowiedź Komisji na ten list, jednak musiał on odnieść swój skutek, skoro Raszek powrócił do Puław i kontynuował pracę. Jego zastępcy, tj. Wojciech Zduniak oraz Wojciech Słoczyński, który ostatecznie przejął posadę po Wacławie Raszku⁵⁵, musieli prowadzić zajęcia tylko w trakcie nieobecności dyrektora muzyki, ponieważ nie figurują w dalszych listach płac za lata 1824–25.

Prawdopodobnie dodatkowym zajęciem Raszka w Puławach, a właściwie w przylegających do Puław Włostowicach, były lekcje muzyki kościelnej udzielane dziewczętom z miejscowego chóru. Podczas gdy Instytut był sformalizowaną instytucją państwową, księżna Czartoryska dbała także o mniej formalne, parafialne kształcenie panien w zakresie śpiewu. Wątek uczenia dziewcząt śpiewu pojawia się kilkakrotnie w korespondencji Lesslów⁵⁶, w tym – w ostatnim datowanym liście Wincentego (z 26 XII 1825 r.), w którym wspomina się, że księżna chce mu powierzyć pod opiekę dziewczęta po wyjeździe Raszka do Łowicza w okolicach Wielkanocy⁵⁷.

Podczas pobytu w Puławach Wacławowi i jego żonie Elżbiecie urodziło się jeszcze dwóch synów ochrzczonych w parafii Włostowice, do której należały wówczas Puławy, oraz w której swoimi umiejętnościami popisywali się uczniowie Szkoły Muzyki Kościelnej. W marcu 1820 r. przyszedł na świat Aleksander⁵⁸, a w kwietniu 1824 r. Jan

53 APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 3, Kopia listu Wacława Raszka do Komisji Województwa Lubelskiego, Lublin 14 IX 1823 r., s. 183–184.

54 APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 3, Pismo dozoru Instytutu Puławskiego do Komisji Województwa Lubelskiego, s. 196.

55 APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 3, Pismo rektora Instytutu Puławskiego do Wysokiej Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Puławy 2 XII 1823 r., s. 199.

56 H. Rudnicka-Kruszewska, *Wincenty Lessel*, s. 30.

57 *Ibid.*, s. 152.

58 APL, zespół: Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej we Włostowicach (35/1957), sygn. 9, Księga urodzeń, s. 20–21, rkps.

Nepomucen. Świadcami sporządzenia aktu urodzenia drugiego z chłopców byli nauczyciele Szkoły Elementarnej: Antoni Czekliński i Piotr Wesołowski⁵⁹. W Puławach miał urodzić się jeszcze jeden syn, Adam, który jako jedyny oprócz Ludwika przeżył swojego ojca, umierając 15 XI 1843 r. w Warszawie w wieku dziewiętnastu lat⁶⁰. Metryki jego urodzenia nie odnaleziono niestety w księgach parafii Włostowice. Być może w wyniku popełnionych błędów w rejestracji cywilnej i kościelnej Adam jest tożsamy z urodzonym w 1824 r. Janem Nepomucenem. Nie można wykluczyć, że sam dokonał zmiany imienia, bądź posługiwał się drugim a nieodnotowanym w księdze urodzenia imieniem. Aktu zgonu zarówno Jana Nepomucena, jak i Aleksandra nie odnaleziono.

Niewątpliwie ważnym momentem w karierze kompozytora była publikacja jego najbardziej rozpowszechnionego, a zarazem krytycznie przyjętego *Kancjonatu muzyki kościelnej*. Prace nad wydaniem tegoż dzieła związane były ściśle z pobytem Raszka w Puławach. Kwestia wydania przez niego drukiem utworów muzycznych dla uczniów musiała być dyskutowana już przy zatrudnianiu kompozytora w szkole, skoro Komisja Województwa Lubelskiego 3 I 1820 r. informowała rektora Szkoły Elementarnej, że zatrudniła go na tym stanowisku oraz że „Kommissya Rządowa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego za Szczególniejszą by mu [Raszкови] poczytała Zaletę gdyby się zaiął ułożeniem Muzyki do właściwych śpiewów Kościelnych Narodowych, który by za wzór do śpiewów tego rodzaju służyć mogły”⁶¹. Do tej informacji, wskazującej bezpośrednio na instytucjonalne wsparcie pomysłu *Kancjonatu* wydanego ostatecznie 1825 r., w pewnej opozycji stoi „Wyjątek z listu pisanego z Puław 15 Czerwca br.”, opublikowany na łamach *Gazety Literackiej* w 1822 r., a następnie streszczony również przez *Kurjera Warszawskiego*⁶² oraz *Gazetę Wielkiego Księstwa Poznańskiego*⁶³:

Przy tutejszym Instytucie przeznaczonym do kształcenia nauczycieli szkół wiejskich, jest także szkoła muzyki kościelnej. Słyszac mszą śpiewaną przez uczniów tej szkoły, dziwić się potrzeba, w jak krótkim czasie usposobić można chór dzieci wiejskich do śpiewania z zupełną harmonią i dokładnością trudnych i uczonych nawet śpiewów. Pewny jestem, iż gdyby chór ten mógł być przeniesiony do którego kościoła stolicy, nie uwierzono by, iż to są wiejscy śpiewacy i ściaǳnęliby podziwianie całej Warszawy.

Zwolna może ta szkoła przynieść wiele pożytku, i nie tylko usposobić organistów, ale razem i rozszerzyć po kraiu wybór śpiewów i dobry sposób śpiewania całego ludu po kościołach. P[an] Raszke, tutejszy nauczyciel muzyki kościelnej, człowiek już w wieku, ale bardzo w tym

59 Antoni Czekliński był nauczycielem przy szkole kandydatów, zob.: APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 10, Pismo prefekta Instytutu w Puławach do kuratora Województwa Lubelskiego, Puławy 30 VI 1824 r., s. 50.

60 APW, zespół: Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej pw. św. Andrzeja w Warszawie (72/159), sygn. 13, Akta urodzeń, małżeństw i zgonów, s. 766, rkps.

61 APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 3, Pismo Komisji Województwa Lubelskiego do rektora Instytutu Puławskiego, Warszawa 3 I 1820 r., s. 3.

62 „Nowości Warszawskie”, *Kurier Warszawski* 2 (1822) nr 169 z 16 VII, s. [1].

63 „Wiadomości zagraniczne”, *Gazeta Wielkiego Księstwa Poznańskiego* 8 (1822) nr 59 z 24 VII, s. 605–606.

rodzaju muzyki biegly, pracowity i gorliwy, podawał dawniej Rządowi myśl uformowania kancjonału.— X[ia]że Adam Czartoryski zachęcił go, aby pracował nad tem, biorąc resztę na siebie— Ziaął się on tą pracą i iuż ią daleko posunął. [...]

Wiem, że X. biskup Woronicz zaięty był dawniej zbiorem pieśni i chęcią wydania podobnego kancjonału. Brodziński ma się także zatrudnić podobnym proiektem. Raszke zamiar swój do skutku przywodzi i ciągle pracuje. Jeżeliby nie trafił do celu, może się do niego skierować, gdyż iest bardzo chętny. Mamy więc nadzieię, iż rzecz, którą od tak dawna i tylu żądało i zamierzało, przyydzie nakoniec do skutku. Nie zawsze trzeba szukać idealney doskonałości; gdyż częstoby się na tem kończyło, że się nic nie zrobi. L.D.⁶⁴

Autor listu do *Gazety Literackiej*, utrzymanego zresztą w bardzo pozytywnym tonie, wskazuje na księcia Adama Czartoryskiego jako skłonnego zapłacić za wydanie kancjonału i wspierającego Raszka w projekcie pracy nad podręcznikiem dla organistów. Warto zauważyć, że już w 1822 r. prace nad *Kancjonałem* musiały być na tyle zaawansowane, że Wacław Raszek znał układ książki – pozostający w zgodzie z wydanym trzy lata później drukiem. Sama publikacja musiała być już w redakcji pod koniec 1823 r., skoro w listopadzie Raszek udał się do Warszawy na cztery tygodnie „dla uskutecznienia popraw w mającem się wydać przez Niego Kancjonału Śpiewów Kościelnych, tudzież zrobienia umowy względem jego wydania”⁶⁵, skąd powrócił 14 XII⁶⁶. Ostatecznie kancjonał ukazał się w Sztycharnii Antoniego Placheckiego w Warszawie, a kompozytor we wstępie podziękował Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego za „troskliwość”, nazywając podręcznik „jey [Komisji] nieiakim Dziełem”, wskazując tę instytucję bezpośrednio jako inicjatora prac i swojego patrona⁶⁷. Warty odnotowania jest fakt nieobecności postaci Adama Czartoryskiego w przedmowie do kancjonału. Może to podważać wiarygodność listu do *Gazety Literackiej*, której autorem mogła być osoba związana blisko z dworem Czartoryskich; z drugiej strony nie można wykluczyć wycofania się księcia z powodu braku funduszy na sfinansowanie dzieła (co z kolei mogłoby urazić Raszka do tego stopnia, że pominął Czartoryskich w podziękowaniach). Wreszcie, za pominięciem udziału księcia Adama w publikacji podręcznika mogły stać względy polityczne, czego nie można obecnie rozstrzygnąć.

Rozstanie Raszka z Puławami było, zdaje się, dość burzliwe. 19 XII 1825 r. Minister Prezydujący Komisji Rządowej, Stanisław Grabowski, wystosował pismo do Instytutu, w którym oznajmił, że Raszek nie może już dłużej zajmować trzypokojowego mieszkania w Instytucie z powodu braku miejsca, wobec czego Komisja „chce aby wspomniany

64 „Wyjątek z listu pisanego z Puław”, *Gazeta Literacka* 2 (1822) nr 22 z 2 VII, s. 12.

65 APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 3, Pismo Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do rektora Instytutu Puławskiego, Warszawa 16 XI 1823 r., s. 197.

66 APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 3, Pismo rektora Instytutu Puławskiego do Wysokiej Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Puławy 16 XII 1823 r., s. 207.

67 Wacław Raszek, *Kancjonał muzyki koscielney*, Warszawa 1825, s. II.

J[egomość] Pan Raszke za wynagrodzeniem na inny lokal Złp 300 rocznie, Które mu Kommissya Rządowa przez wzgląd na Jego Zasługi i talenta wyznacza, ustąpił od dnia 1. Stycznia r[oku] p[rzyszłego] zajmowane dotąd w Instytucie mieszkania⁶⁸. Ten list może więc sugerować, że rzeczywiste ustąpienie Raszka z posady stało się wcześniej, niż zostało to odnotowane, jednak kompozytor wciąż pobierał wynagrodzenie i mieszkał nadal na terenie Instytutu. Zaledwie tydzień później rektor Instytutu otrzymał kolejny list od Komisji Rządowej, tym razem dotyczący utworzenia komisji mającej zająć się kwestią oskarżenia wystosowanego przeciwko muzykowi przez rektora 20 XII (czyli zapewne jeszcze przed otrzymaniem wcześniejszego pisma)⁶⁹. Można założyć, że oskarżenie to miało bezpośredni związek ze sprawą wyprowadzki Raszka, co nasuwa przypuszczenie, że być może kompozytor odmówił opuszczenia zajmowanych pomieszczeń. Niezależnie od powodu sporu, udało się go zażegnać dość szybko, ponieważ już 16 I 1826 r. Grabowski wystosował kolejne pismo, w którym donosił, że w związku z „uwolnieniem” wydanym Raszkowi odwołuje on działania komisji „mającej rozpoznać poczynione przez niego uchybienia”⁷⁰. Być może w konflikt zamieszana była w jakimś stopniu również rodzina księżęca, a na pewno o tym konflikcie wiedziała. Ponadto, jak już wspomniano, Wincenty Lessel w liście do syna pisanym w Boże Narodzenie 1825 r. informował go: „[...] tego dnia księżna powiedziała mi właśnie, że Raszek już około Wielkiej Nocy zostanie przeniesiony do Łowicza”⁷¹. Ostatnia informacja o tym wątku pochodzi z listu z 16 III 1826 r., w którym kurator szkół w Województwie Lubelskim dopytywał, czy dymisjonowany Raszek już się wyprowadził oraz jak został zagospodarowany opuszczony lokal⁷².

DRUGI EPIZOD WARSZAWSKI I OSTATNIE LATA ŻYCIA

Nawet jeśli rzeczywiście zgodnie z zapowiedzią Raszek przeniósł się w 1826 r. do Łowicza (gdzie także istniała szkoła muzyki kościelnej), to raczej nie zabawił tam długo. Jego nazwisko pojawia się już wówczas w źródłach warszawskich. W księdze meldunkowej oo. dominikanów pod datą 21 IV 1826 r. zamieszczono adnotację: „P[an] Raszek

68 APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 8, Pismo Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do rektora Instytutu Puławskiego, Warszawa 19 XII 1825 r., s. 37.

69 APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 8, Pismo Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do rektora Instytutu Puławskiego, Warszawa 27 XII 1825 r., s. 39.

70 APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 8, Pismo Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do rektora Instytutu Puławskiego, Warszawa 16 I 1826 r., s. 55.

71 H. Rudnicka-Kruszewska, *Wincenty Lessel*, s. 152.

72 APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 1, Pismo kuratora szkół w Województwie Lubelskim do rektora Instytutu Puławskiego, Lublin 19 III 1826 r., s. 123.

Wacław nauczyciel muzyki wyjechał do Puław⁷³. Nazwisko kompozytora nie zostało także umieszczone w katalogu nauczycieli Szkoły Wydziałowej z tego roku. Skoro już w kwietniu określano go mianem nauczyciela muzyki u dominikanów, to z pewnością nie pozostał w lokalu Szkoły Elementarnej aż do świąt wielkanocnych, a raczej opuścił go już wcześniej – prawdopodobnie już w styczniu⁷⁴. W *Popisie Uczniów Szkoły Dominikańskiej w Warszawie* notowany był natomiast rok później, w 1827 r., jako nauczyciel śpiewu⁷⁵. W kolejnych latach jego nazwisko w *Popisach* nie zostało umieszczone ponownie. Na tej podstawie można domniemywać, że współpraca Raszka z dominikanami warszawskimi mogła mieć charakter krótkotrwały lub przejściowy. Być może do szybszej rezygnacji z obowiązków etatowego nauczyciela przyczynił się podeszły już wiek muzyka.

Ostatnie znane daty aktywności Wacława Raszka związane są już wyłącznie z jego pobytem w Warszawie. W 1827 r. był on inspektorem Archikonfraterni Literackiej – elitarnego bractwa działającego przy katedrze św. Jana – gdzie w Wielki Piątek przygrywał na fortepianie do śpiewu członków tejże wspólnoty⁷⁶. Dla Archikonfraterni powstał też kancjonał, którego zachowana księga altowa pochodzi z 1829 r.⁷⁷, oraz drugi, z 1830 r., będący prawdopodobnie nową wersją poprzedniego, z którego z kolei zachowała się tylko partia organowa⁷⁸. Według Wojciecha Sowińskiego, w 1830 r. odbyła się publikacja druku *Zbioru śpiewów religijnych* autorstwa Raszka⁷⁹. Jeśli rzeczywiście był to druk – co jak dotąd nie znalazło potwierdzenia w źródłach ani katalogach druków muzycznych – to mógł on być tożsamy z jednym ze wspomnianych powyżej kancjonałów, najpewniej późniejszym. Oprócz aktywności związanej z Archikonfraternią, Raszek udzielał też prywatnych lekcji gry na fortepianie. Jako nauczyciel pod koniec życia wciąż zbierał pochwały; w anonsie prasowym oznajmiono, że „iego prace są gruntowne, ułożenie ręki i wszelkie zasady takie iakie być powinny; [...] Co dowodzi zenie wszystkich w wieku podeszłym opuszcza cierpliwość i talent”⁸⁰.

Wacław Raszek zmarł 29 I 1837 r. w Warszawie już jako emeryt, „były Nauczyciel śpiewów”⁸¹. Z aktu zgonu wywnioskować można, że w momencie śmierci muzyka

73 Robert Świętochowski, „Tradycje muzyczne zakonu kaznodziejskiego w Polsce (ciąg dalszy)”, *Muzyka* 8 (1963) nr 3, s. 17.

74 APL, zespół: Instytut Nauczycieli Elementarnych w Puławach (35/541), sygn. 3, Wykaz zmian składu nauczycielskiego przy Instytucie Nauczycielskim, Puławy 30 IX 1826 r., s. 252.

75 *Na popis publiczny uczniów Szkoły Wydziałowej xx. Dominikanów Warszawskich* [...], Warszawa 1827, s. 3.

76 „Nowości Warszawskie”, *Kurier Warszawski* 7 (1927) nr 105, s. 429.

77 Archiwum Archidiecezjalne Warszawskie (dalej: AAW), zespół: Akta Archikonfraterni Warszawskiej, sygn. M. 7, Kancjonał czyli Głos do Boga [...], rkps; Tadeusz Maciejewski, *Zasób utworów z ksiąg Archikonfraternii Literackiej w Warszawie 1668–1829*, Warszawa 1972 (= *Silva Medii et Recentioris Aevi* 1), s. 81.

78 AAW, zespół: Akta Archikonfraterni Warszawskiej, sygn. M. 11, Książka z notami do organów o cało rocznych śpiewach kościelnych czyli Głos do Boga [...], rkps.

79 Wojciech Sowiński, „Ludwik Raszek”, w: *Słownik muzyków polskich dawnych i nowoczesnych*, red. Wojciech Sowiński, Paryż 1874, s. 319.

80 „Nowości Warszawskie”, *Kurier Warszawski* 9 (1829) nr 318 z 27 XI, s. 1419.

81 AAW, sygn. DP/M.I. 387, Księga zmarłych parafii św. Jana Chrzciciela w Warszawie z lat 1826–28, s. 36, rkps.

żyło dwóch jego synów. W *Kurierze Warszawskim* 31 I 1831 r. opublikowano zawiadomienie o pogrzebie kompozytora, którego zwłoki tegoż dnia o godzinie 16:00 miały zostać odprowadzone z jego domu przy ul. Gołębiej 179 w Warszawie na Cmentarz Powązkowski⁸². Niewiele dłużej żyli synowie Wacława. 15 XI 1843 r. w Warszawie zmarł w wieku 19 lat „Adam Raszek, młodzian Aplikant urzędu pocztowego [...] urodzony w mieście Puławach”⁸³, być może tożsamy z Janem Nepomucenem. Niewiele dłużej żył najstarszy syn Wacława, Ludwik Wacław, o którym też wiadomo, że zajmował się muzyką. Pomimo swojego krótkiego życia Ludwik zdążył opublikować własne druki muzyczne oraz podjąć pracę pedagogiczną. Działalność muzyczna Ludwika Wacława była prawdopodobnie jedną z przyczyn powstania błędów dotyczących imienia i lat życia Wacława Raszka. Raszek syn, „profesor muzyki” (jak zanotowano jego profesję w akcie zgonu) zmarł w Boże Narodzenie 1844 r., pozostawiając Weronikę z domu Gwozdecką *primo voto* Renczyńską⁸⁴. W nekrologu w *Kurierze Warszawskim* poinformowano, że odprowadzenie jego zwłok odbyło się dwa dni później z kaplicy oo. reformatów⁸⁵. Jeszcze w 1856 r. żona Ludwika zawiadamiiała w prasie o mszy za jego duszę⁸⁶. Ludwik Wacław oraz Adam zostali pochowani w jednym grobie ze swoim ojcem, czego dowodzi zachowana płyta nagrobna⁸⁷. Elżbieta Raszek z Lewickich przeżyła swojego o trzydzieści lat starszego męża oraz synów Adama i Ludwika, jednak jej aktu zgonu nie udało się jak dotąd odnaleźć.

ZAKOŃCZENIE

Ze zgromadzonych informacji wyłania się obraz muzyka, który przeżył życie w sposób bardzo aktywny i zróżnicowany. Pomimo luk, które być może uda się w przyszłości uzupełnić, udało się stworzyć biografię opartą na źródłach i pełniejszą niż ta dotychczas istniejąca w literaturze. Ustalono, że Wacław Raszek urodził się w 1764 r. w czeskim Rychnowie, a zmarł w 1837 r. w Warszawie; związany był z dominikanami, pijarami, Instytutem Puławskim, Archikonfraternią Literacką przy katedrze św. Jana w Warszawie. Mieszkał, tworzył i organizował życie muzyczne w mniejszym lub większym zakresie w Gidlach, Żarkach, Warszawie, Opolu Lubelskim, Puławach. Opublikował też kilka utworów muzycznych oraz *Kancjonał muzyki kościelnej*, który stał się podręcznikiem

82 [Nekrolog Wacława Raszka], *Kurier Warszawski* 27 (1837) nr 30 z 31 I, s. 142.

83 [Nekrolog Adama Raszka], *Kurier Warszawski* 33 (1843) nr 304 z 16 XI, s. 1445.

84 APW, zespół: Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej pw. św. Andrzeja w Warszawie (72/159), sygn. 14, Akta urodzeń, małżeństw i zgonów, s. 781, rkps.

85 [Nekrolog Ludwika Raszka], *Kurier Warszawski* 34 (1844) nr 345 z 27 XII, s. 1638.

86 [Anons o mszy za Ludwika Raszka], *Kurier Warszawski* 46 (1856) nr 221 z 12 VIII, s. 1152.

87 Grób znajduje się na Cmentarzu Stare Powązki w Warszawie, Kwatera 34, Rząd 5, Miejsce 12. Treść płyty nagrobnej: „Tu spoczywa ś.p. | Ludwik Raszek | artysta i nauczyciel | muzyki | umarł dnia 25 grudnia | 1844 r. | Żył lat 28 | Pozostała żona tę smu- | tną pamiątkę poświęca. | I prosi o westchnienie | do Boga[.] | Obok spoczywają zwłoki | ojca Wacława | i brata Adama”.

dla wielu organistów. Był wreszcie trzykrotnie żonaty i miał przynajmniej czwórkę dzieci, z których najstarsze poszło w jego ślady. Wiadomo również, że Raszek był płodnym kompozytorem muzyki religijnej i świeckiej (choć ramy jednego artykułu nie pozwalają na omówienie jego twórczości), ale także uznanym nauczycielem działającym w szkolnictwie kościelnym, państwowym i prywatnym; kapelmistrzem i organistą. Jego działalność na tak wielu polach i aktywność w rozmaitych ośrodkach sytuuje go więc wśród ważniejszych postaci współtworzących życie muzyczne na terenach polskich schyłku XVIII i pierwszych dekad XIX wieku. Choćby z tego powodu sylwetka Wacława Raszka nie powinna ulec zapomnieniu.

BIBLIOGRAFIA

- Bujas, Jolanta. *Twórczość Antoniego Milwida (1755–1837) w kontekście działalności kapeli kanoników regularnych w Czerwińsku*. Praca magisterska, Uniwersytet Jagielloński, 2019.
- Jochymczyk, Maciej. „Repertuar kapeli oo. Dominikanów w Gidlach w świetle aktualnych badań”. W: *Życie muzyczne w klasztorach dominikańskich w dawnej Rzeczypospolitej*, red. Aleksandra Patalas, 76–112. Kraków: Musica Iagellonica, 2012.
- Maciejewski, Tadeusz. *Zasób utworów z ksiąg Archikonfraternii Literackiej w Warszawie 1668–1829*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 1972 (= *Silva Medii et Recentioris Aevi* 1).
- Mączyński, Ryszard. *Muzyka i teatr. W kręgu kultury zakonnej Warszawy XVII–XIX wieku*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK, 2018.
- Mrowiec, Karol. *Katalog muzykaliów gidelskich*. Kraków: Archiwum Prowincji Polskiej oo. Dominikanów, 1986.
- Patalas, Aleksandra. „Muzyka w sanktuarium Matki Bożej Gidelskiej”. W: *Życie muzyczne w klasztorach dominikańskich w dawnej Rzeczypospolitej*, red. Aleksandra Patalas, 44–75. Kraków: Musica Iagellonica, 2012.
- Podejko, Paweł. *Katalog tematyczny rękopisów i druków muzycznych kapeli wokalnie-instrumentalnej na Jasnej Górze*. Kraków: Wydawnictwo oo. Paulinów, 1992 (= *Studia Claromontana* 12).
- Poniatowski, Kamil. *Requiem Es-dur Wacława Raszka – analiza i edycja źródłowo-krytyczna*. Praca licencjacka, Uniwersytet Jagielloński, 2017.
- Rudnicka-Kruszewska, Hanna. *Wincenty Lessel. Szkic biograficzny na podstawie listów do syna*. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1968.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Red. Filip Sulimierski, Bronisław Chlebowski, Władysław Walewski. T. 2. Warszawa: Nakładem F. Sulimierskiego i W. Walewskiego, 1884.
- Sowiński, Wojciech. „Ludwik Raszek”. W: *Słownik muzyków polskich dawnych i nowoczesnych*, red. Wojciech Sowiński, 319. Paryż: [nakładem autora] 1874.
- Świętochowski, Robert. „Kapela oo. Dominikanów w Gidlach”. *Muzyka* 18, nr 4 (1973): 58–74.
- Świętochowski, Robert. „Tradycje muzyczne zakonu kaznodziejskiego w Polsce (ciąg dalszy)”. *Muzyka* 8, nr 3 (1963): 23–33.

THE LIFE AND WORK OF WACŁAW RASZEK (1764–1837)
IN THE LIGHT OF HISTORICAL SOURCES

Wacław Raszek, active in the late eighteenth and early nineteenth century, is one of those musicians whose life and work, despite scholarly interest, remains largely unknown. Virtually all the basic information concerning this musician, including his first name, date of birth and death, the places he lived and worked in, and the compositions attributed to him, has remained ambiguous, leading to numerous inaccuracies, mistakes and unverified hypotheses.

According to the current state of knowledge, Wacław (actually Ignacy Wacław) Raszek was born in Rychnov nad Kněžnou, in Bohemia, as one of twins baptised on 1 February 1764. We know that in the mid-1780s his works were being copied for the ensemble active at the Dominican church in Gidle, in central southern Poland. At that time, he was most likely already active in Poland, as the Kapellmeister in Żarki, in the Polish Jura, and occasionally as an organist working with the Gidle ensemble. In 1789, in Żarki, he married Klara Szretter, but just two years later he was widowed. He remarried in 1793, to Joanna Sytniowska (d. Koziegłowy, 1797).

Around the turn of the nineteenth century, Warsaw became the focus of Raszek's life and professional activity. He worked as a piano teacher at the Piarist boarding school in Żoliborz, now a district of Warsaw (1812–17), probably also working with the National Theatre and taking part in the performance of music at the Church of St Benno. In 1815 he got married for the third time, to Elżbieta Lewicka, a native of Warsaw. Their first child, Ludwik Wacław, was born a year later.

For 1818 and 1819 we have record of his work as a Kapellmeister in Opole Lubelskie, where his daughter Rozalia Kaliksta was born and died a year later. Towards the end of 1819, however, Raszek moved to Puławy, where he was taken on as director of music at the Institute of Elementary School Teachers and Organists, where he probably worked till the end of 1825, teaching several dozen boys and training girls to sing in the parish school. He was regarded as a diligent, hardworking and successful teacher and organiser of musical life. It was in Puławy that he wrote his *opus magnum*, the *Kancjonał muzyki kościelnej* [Church hymnal and song-book], published in 1825 in Warsaw. Two sons were born to him in Puławy.

Having left that town, Raszek returned to Warsaw, where he worked with the Warsaw Archconfraternity and privately gave piano lessons. He died on 29 January 1837 and is buried in Powązki Cemetery, along with two of his sons, who died respectively six and seven years after their father.

Translated by Tomasz Zymer

Słowa kluczowe / keywords: Wacław Raszek, muzyka religijna / sacred music, religijna kultura muzyczna XIX w. / nineteenth-century sacred music culture, *Kancjonał muzyki kościelnej*, Instytut Muzyczny w Puławach / Music Institute in Puławy, muzyka w Kościele katolickim / music in the Catholic Church

Jolanta Bujas-Poniatowska – muzykolożka, filolożka angielska, tłumaczka i redaktorka. Absolwentka Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, kształciła się również na Cardiff University. Obecnie doktorantka Uniwersytetu Jagiellońskiego, pisze rozprawę poświęconą rzymskokatolickiej kulturze muzycznej I. poł. XIX w. na terenach Królestwa Polskiego. Jej zainteresowania badawcze obejmują religijne życie muzyczne na terenach polskich w XVIII i XIX w., źródłoznawstwo oraz edytorstwo muzyczne. Współpracuje m.in. z PWM i NIFC.

jolanta.bujas@doctoral.uj.edu.pl

Dr Andrzej Edward Godek – historyk, muzykolog, doktor nauk humanistycznych w dyscyplinie historia, absolwent muzykologii Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz studiów doktorskich z historii Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, aktualnie doktorant Uniwersytetu Jagiellońskiego w zakresie nauk o sztuce. Do jego zainteresowań badawczych należą historia Kościoła na Kresach Wschodnich i w Galicji, a także muzyka religijna XVIII, XIX i I poł. XX wieku. Od 2011 r. dyrygent chóru przy parafii pw. bł. Anieli Salawy w Krakowie.

andres.godek@gmail.com

Kamil Poniatowski – absolwent muzykologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, redaktor Polskiego Wydawnictwa Muzycznego. Ukończył Seminarium Edytorstwa Muzycznego w Radziejowicach oraz Kurs Edytorstwa Muzycznego PWM, którego obecnie jest wykładowcą. Jako chórzysta współpracuje m.in. z Chórem Polskiego Radia, Chórem Filharmonii Krakowskiej, Orkiestrą Filharmonii Warmińsko-Mazurskiej, Baroque Collegium 1685, Musica Florea, Chórem Mieszanym Katedry Wawelskiej czy Górecki Chamber Choir, zajmując się zarówno muzyką kompozytorów współczesnych, jak i wykonawstwem historycznym.

kamil_poniatowski@pwm.com.pl

Nowości wydawnicze Instytutu Sztuki PAN

Adolf Chybiński – Ludwik Bronarski

Korespondencja 1922–1952

tom I, część 1: 1922–1933

tom I, część 2: 1934–1939

opracowanie, wstęp i komentarze Małgorzata Sieradz

zamówienia: wydawnictwo@ispan.pl
